

CUVÂNT-ÎNAINTE

Scrierile datorate misionarilor italieni care au activat în Moldova în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea reprezintă o pagină aparte din istoria scrisului vechi românesc. Aparte prin originea și prin apartenența cultural-religioasă a autorilor, misionari italieni, trimiși de papalitate să-și exercite misiunea într-o zonă predominant ortodoxă; misionari care utilizau, inclusiv în scris, alături de latină sau de italiană, o limbă vernaculară, româna, încă insuficient exersată ca limbă de cult în bisericile de rit apusean, active în spațiul nostru cultural; care, fără să fi fost vorbitori nativi ai limbii noastre, au tradus, au adaptat și chiar au alcătuit texte (românești, italo-române sau latino-române), în paginile cărora au consemnat fapte de limbă (preluate de multe ori, din rațiuni de comunicare eficientă, din uzul localnicilor), absente adesea din scrierile alcătuite de autorii sau de traducătorii români contemporani lor; care oferă exemple, în ansamblu puțin studiate și, în consecință, aproape necunoscute, de deprindere a limbii române vechi de către cărturari străini.

Texte cu conținut religios (catehisme, predici, rugăciuni, fragmente privitoare la activitatea cotidiană a unui preot misionar) sau lucrări de tip lingvistic (glosare bilingve, un ghid de conversație italo-român), scrierile din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea datorate misionarilor italieni au o relevanță multiplă pentru cultura noastră veche, relevanță deopotrivă religioasă, literară și lingvistică. Ele aduc dovezi privitoare la limbajul religios utilizat în epocă în bisericile românești de rit catolic. Argumentează utilizarea unor surse, a unor modele culturale sau a unor structuri retorice, diferite de cele curente în scrisul românesc al epocii nu doar în zona Moldovei. Semnalează cercetătorului de astăzi efectele contactului dintre două sisteme lingvistice, italian, respectiv latinesc, pe de o parte, românesc, pe de altă parte. Consemnând, apoi, alături de forme specifice uzului lingvistic elevat, numeroase fenomene ce caracterizau vorbirea oamenilor simpli, multe dintre acestea din urmă evitate constant în textele datorate autorilor sau traducătorilor români contemporani, scrierile alcătuite de misionarii italieni se dovedesc a fi documente de limbă extrem de valoroase, ce nu sunt încă suficient de bine cunoscute.

Punerea în evidență a caracteristicilor lingvistice, stilistice și textuale ale acestor scrieri și, implicit, facilitarea utilizării acestor particularități în studiile consacrate istoriei limbii noastre literare și dialectologiei diacronice românești au fost obiectivele care au determinat publicarea textelor datorate misionarilor italieni în transcriere interpretativă. Prin acest mod de editare a fragmentelor românești din textele acum cunoscute, alcătuite în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, va fi eliminată, în primul rând, dificultatea de înțelegere a sistemului ortografic compozit și cu totul inconsecvent aplicat, utilizat de către misionari. (Textele misionarilor italieni, scrise fără excepție cu litere latine, reflectă un amestec de norme ortografice,

specifice preponderent scrisului maghiar, cu norme preluate din scrisul latinesc sau din cel italianesc al vremii.) Vor fi apoi semnalate, emendate sau eliminate erorile de copiere sau de notare a unor forme vechi românești, menținute în edițiile deja tipărite, elaborate toate potrivit principiilor de editare diplomatică a surselor.

Primul volum al prezentei ediții este consacrat publicării culegerii de predici intitulate *Conciones Latinae Muldavo*, scriere latino-română de mare întindere datorată lui Silvestro Amelio. Un al doilea volum va cuprinde, în ordine, reeditarea scrierilor de mai mică întindere datorate misionarilor italieni care au activat în Moldova: *Dottrina Christiana*, catehismul italo-român tipărit în 1677, la Roma, de Vito Pilutio, *Breve vocabulario italiano-muldavo*, glosarul alcătuit în 1719 de către Silvestro Amelio, copia manuscrisă după *Dottrina Christiana*, adăugită, de același Silvestro Amelio, cu câteva rugăciuni, imnuri religioase, formule sacramentale și fragmente evanghelice, grupajul de scrieri intitulat *Diverse materie in lingua moldava*, scris cândva în jurul anului 1760, foarte probabil de Anton Maria Mauro, respectiv primul ghid de conversație italo-român, cunoscut ca *Manuscrisul de la Göttingen*, redactat, după cum stă consemnat pe foaia de gardă a textului, „de un italian, la Iași, în anul 1770”.

În efortul îndelung și dificil de cercetare și apoi de transcriere a tuturor acestor texte, editorii au beneficiat de sprijinul colegilor filologi, respectiv teologi, care activează în țară, dar și în Italia sau în Ungaria. Un ajutor prețios am primit de asemenea din partea specialiștilor din Cabinetul de manuscrise și carte rară al Bibliotecii Academiei Române din București.

Le adresăm tuturor caldele noastre mulțumiri.

Adresăm de asemenea un gând de recunoștință conducerii Editurii Academiei Române și îndeosebi doamnelor Alexandra Ciutacu, redactorul prezentei ediții, Mariana Ionică, tehnoredactor, și Mariana Șerbănescu, grafician, fără al căror sprijin, totdeauna generos și competent, efortul nostru nu și-ar fi găsit împlinirea.

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	5
INTRODUCERE	7
Considerații asupra surselor textului latinesc din <i>Conciones Latinae Muldavo</i>	7
<i>Conciones Latinae Muldavo</i> , un manuscris singular din secolul al XVIII-lea	13
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	23
Abrevieri ale textelor biblice în limba latină	29
<i>CONCIONES LATINAE MULDAVO</i>	33
GLOSAR	583
FACSIMILE	597